

Kutatásmódszertan

8. A kísérleti szociálpszichológia kritikája

Modulok áttekintése

- A szociálpszichológiai kutatás „válsága”
- Kvalitatív kutatási stratégia
- A szociális reprezentáció
- Etnometodológia
- Szociális konstruktivizmus

➤ HÁZI FELADAT

2006.08.29.

Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

2

A szociálpszichológiai kutatás „válsága”

Módszertani kritika
Társadalmi szerep kritikája

---

08 • A VALÓSÁG

○ Módszertani kritika

↳ *Mik a kísérleti módszer tudományos előfeltevései?*

- ▶ Ok-okozati viszonyok (mechanisztikus) logikája érvényes a társas világban is.
- ▶ Empirikus úton, „a valósággal” szembesítve ellenőrizhetjük elméleteinket.

↳ *Milyen veszélyek fenyegetik az érvényességet?*

- ▶ Szerkezeti érvényesség – a társas világban ok és okozat nem biztos, hogy szétválasztható.
- ▶ Külső érvényesség – az általánosíthatóság problémája.

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   4

---

08 • A VALÓSÁG

○ Társadalmi szerep kritikája

↳ *Milyen értékeket vall a szociálpszichológus? Gyűjtsünk össze három jellemző és három egyáltalán nem jellemző értéket!*

↳ *Milyen társadalmi felhasználása van az eredményeknek? Keressünk példákat!*

A szociálpszichológiai kutatás:

- ▶ Igazolhatja vagy kritizálhatja a fennálló társadalmi berendezkedést.
- ▶ Az erre fordított társadalmi erőforrások hasznosulását vizsgálni kell.

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   5

○

Kvalitatív kutatási stratégia

A kvalitatív nézőpont
Elmélet és hipotézisek sajátos szerepe
Megbízhatóság és érvényesség: másként
Mintavétel és általánosíthatóság

---

08 • STRATÉGIA

○ A kvalitatív nézőpont

A kvalitatív kutatásokra jellemző:

- ▶ Induktív kutatási stratégia
- ▶ Kutatói objektivitás helyett a képviselt értékek feltárása
- ▶ Interpretációra helyezett nagyobb hangsúly
- ▶ Életközeli helyzetekben végzett vizsgálatok (esettanulmányok, általánosítások helyett)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 7

---

08 • STRATÉGIA

○ Elmélet és hipotézisek sajátos szerepe

☞ *Különbözik-e a kvalitatív kutatásban használt elmélet és hipotézis a kísérleti kutatásokétól? Ha igen, miben?*

- ▶ Az elmélet nem rögzített:
  - Progresszív fókuszálás
  - Alapozott elmélet (grounded theory)
  - Folyamat közbeni analízis

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 8

---

08 • STRATÉGIA

○ Megbízhatóság és érvényesség: másként

☞ *Hogyan biztosítható az eredmények megbízhatósága és érvényessége a kvalitatív kutatásokban?*

- ▶ **Megbízhatóság**
  - Veszély: *anekdotizmus*
  - Következetes adatkezelés (kvantifikálás)
  - Átláthatóság, teljes dokumentáció a kutatásban
  - Megfigyelők közötti egyetértés ellenőrzése
- ▶ **Érvényesség**
  - Trianguláció
  - Válaszadó általi érvényesítés
  - Alternatív értelmezések ellenőrzése

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 9

---

08 • STRATÉGIA

Mintavétel és általánosíthatóság

↳ *Különbözik-e a kvalitatív kutatásban a mintavétel a kvantitatív kutatásokétól? Ha igen, miben?*

- ▶ Nem reprezentatívak a minták.
- ▶ Szélsőséges esetek iránti kitüntetett figyelem.
- ▶ Cél az egyediség, különféleség tanulmányozása.
- ▶ Általános jelenségek kontextusfüggő természetének vizsgálata.

> SZOCIÁLIS REPREZENTÁCIÓ

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   10

Etnometodológia

A meghirdetett kutatási program
Egy példa
A módszer

---

08 • ETNOMETODOLÓGIA

A meghirdetett kutatási program

↳ *Mit tudunk a szimbolikus interakcionizmusról (Mead, Goffman)?*

Garfinkel célja az etnometodológiával:

- ▶ Azon interpretációs folyamatok vizsgálata, melyek alapján a világ konstruálódik.
- ▶ Megőrizni a jelentést, melyet a mindennapi észjárás adott a jelenségnek.
- ▶ Alapvető eszköze: résztvevő megfigyelés.

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   12

---

08 • ETNOMETODOLÓGIA

○ Egy példa

☞ Van ennek a beszélgetésnek értelme? Milyen körülmények között hangozhatott el?

- A: Van egy 14 éves fiam.
- B: Az nem baj.

- A: Van egy kutyám is.
- B: Ó, sajnálom!

☞ Mi adja tehát egy társadalmi interakció jelentését (értelmét)?

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   13

---

08 • ETNOMETODOLÓGIA

○ A módszer

☞ Hogyan vizsgálhatjuk az automatikus cselekvések társas meghatározottságát (pl. szerepek, normák)?

- ▶ Kiindulópont a *jelentés indexikussága* (Husserl nyomán): ha egy kifejezés értelmét csak a használójáról és a társas környezetről való tudásunk alapján rögzíthetjük
- ▶ A *kérdés*: Hogyan teremthető meg a cselekedet „racionális elszámoltósága”?
- ▶ A „*válságok*” vizsgálata (megszakad, gátolt a szokásos viselkedésmód) → önreflexió, háttérben lévő elvárások rekonstrukciója

▶ SZOCIÁLIS KONSTRUKTIVIZMUS

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   14

08

○ Tartalomelemzési projekt

A tartalomelemzés tárgya: **társkeresési hirdetések.**

☞ *Határozza meg mindenki a saját kutatási célját, kérdését!* (amit tartalomelemzési eszközökkel a hirdetések alapján meg lehet válaszolni)

☞ *Mindenki válassza ki a forrásokat, amelyekből a hirdetések gyűjti és a mintavétel szabályait!* (Figyelem: a mintavétel összefügghet a kérdéssel!)

 moodle.etr.elte.hu (8.óra: Tartalomelemzési projekt 1.)

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   15

08

Alap olvasmányok

A szociálpszichológiai kutatás „válsága”
 Hunyady Gy. (1998) A kísérleti szociálpszichológia amerikai válságirodalma és amit mi kiolvassunk belőle. In *Történelmi bevezetés a szociálpszichológiába: a meghonosítás lépései*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 227-237.

Kvalitatív kutatási stratégia
 Szokolozscky Á. (2004) A kvalitatív stratégia közelnézetben. In *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris Kiadó. 386-420.

Szociális reprezentáció
 Moscovici, S. (2002) A reprezentációk korának eljövetele. In *Társadalomlélektan*. Budapest: Osiris Kiadó. 173-209.

Etnometodológia
 Szokolozscky Á. (2004) A hermeneutikai paradigma közelről: a kultúrantropológia. In *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris Kiadó. 85-91.

Szociális konstruktivizmus
 Szokolozscky Á. (2004) Szövegelemzés. In *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris Kiadó. 478-492.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 16

Vége

Készült: ELTE PPK
 Pszichológiai Intézetében
moodle.etr.elte.hu

A szociális reprezentáció

Egy korai vizsgálat
 A „gondolkodó társadalom”
 Tárgy, populáció és kutatási módszer
 Módszertani indeterminizmus

---

08 • S.R.

○ Egy korai vizsgálat

Moscovici (1961): a pszichoanalízisről kialakult képet vizsgálja a francia társadalomban.

☪ *Mit tart ma egy átlagos magyar a pszichoanalízisről?*

☪ *Honnan meríti, amit tud?*

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 19

---

08 • S.R.

○ Egy korai vizsgálat

A pszichoanalízis szociális reprezentációja:

- ▶ Figuratív mag: „gőzgép” hasonlat az énrészek közötti dinamikára, elfojtás dinamikájának megjelenítése.
- ▶ Két folyamat jelentősége: lehorgonyzás és tárgyiasítás.
- ▶ A tömegmédiák közvetítő szerepe:
  - diffúzió („népszerűsítő” sajtó),
  - propagáció (katolikus sajtó)
  - propaganda (kommunista sajtó)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 20

---

08 • S.R.

○ A „gondolkodó társadalom”

- ▶ Attitűdök, nézetek: nem az egyén, hanem a csoport vagy akár a társadalom egészének szintjén vizsgálандók.
- ▶ A konszenzuális (hétköznapi) világ alkotja, alakítja a szociális reprezentációt.
- ▶ A csoportkülönbségek megjelennek a reprezentációban is. Háromféle SR: hegemonikus, emancipált és polemikus viszony a társadalmi csoportok (többség-kisebbség) reprezentációi között.
- ▶ Az SR kommunikáció útján jön létre.
- ▶ A szociális reprezentáció egy folyamatra (a leképezés) és eredményére (a tárgy leképeződése) is utal.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 21

---

08 • S.R.

○ Tárgy, populáció és kutatási módszer

Egy tárgyról kialakult reprezentáció egy adott közösséghez kötődik, akik fenntartják a reprezentációt. A megismerendő tárgyhoz és populációhoz kell választanunk a módszerünket.

Tárgy	Populáció	Módszer
pszichoanalízis	francia kommunisták	interjú, kérdőív
ideális csoport	francia diákok	asszociáció, hasonlósági ítéletek
<i>földi élet</i>	<i>marlakók</i>	<i>fókuszcsoportos telepátia</i>

- T határozza meg P-t
- T következik, együtt jár P meghatározásával
- T és P kölcsönösen független egymástól

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 22

---

08 • S.R.

○ Módszertani indeterminizmus

- ▶ Nem preferál egyetlen módszert sem.
- ▶ Sőt az egyetlen módszerhez való ragaszkodást gátnak látná a társas világ sokszínűségének megismerésében.
- ▶ Jellemző módszerei:
  - antropológiai jellegű kutatások
  - hagyományos attitűdvizsgálati módszerek
  - szóasszociációk vizsgálata

⇒ Több módszer egyidejű alkalmazása.

> ETNOMETODOLÓGIA

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 23

○

Szociális konstruktivizmus

Előzmények
Kritika a főáramról
Különbségek, kölcsönhatások
Jellemző módszerek

---

08 • KONSTRUKTIVIZMUS

○ Előzmények

- ▶ Mit jelent az, hogy a világ konstruált?
- ▶ Mik lehetnek a konstrukció eszközei?
- ▶ Miért fakadhat mindebből a relativizmus?

- ▶ a pozitivista-empiricista tudományelmélet kritikája
- ▶ mindennapi nyelvhasználat elemzése
- ▶ szimbolikus interakcionizmus
- ▶ kognitív szociológia (etnometodológia)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 25

---

08 • KONSTRUKTIVIZMUS

○ Kritika a főáramról

- ▶ Nincsenek semleges elméletek, objektív nézőpont, „valódi világ”.
- ▶ Az emberről alkotott mechanisztikus modellek tévesek (helyette: aktivitás, kreativitás).
- ▶ A tudományos eredményeket magukat is történeti perspektívában kell szemlélni.

☞ Van-e példa arra, hogy egy szociálpszichológiai kutatás eredménye visszahatótt az emberek viselkedésére?

☞ Mennyiben változott meg ezáltal az eredetileg vizsgált jelenség?

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 26

---

08 • KONSTRUKTIVIZMUS

○ Különbségek, kölcsönhatások

Jost összefoglalásában (2003: 327-367.o.) :

Közös gyökerek: szubjektivizmus, helyzeti beágyazottság, közös „hősök”

Kísérletezők	Konstruktivisták
Igazság feltárása	Hatalom feltárása
„Univerzális” egyének	Történeti beágyazottság
Ideológiamentesség hangsúlyozása	Ideológiai társadalomkritika

Posztpozitivisták integrációs kísérletek:

- ▶ Campbell Evolúciós kritikai realizmusa
- ▶ McGuire Perspektivizmusa

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 27

Jellemző módszerek

A konstruktivista kutatási stratégia:

- ▶ a nyelvi interakció középpontba állítása;
- ▶ nyelvhasználat stratégikusságának hangsúlyozása;
- ▶ ezek által jön létre, változik, örökítődik, konstruálódik a társas realitás.

▶ HÁZI FELADAT
